

PROF. UNIV. DR. IACOB MĂRZA (1946-2015)

Este greu să te obișnuiești cu gândul că nu-l vei mai întâlni decât în spirit pe cel care te atrăgea cu verbul său inspirat, plin de umor și ironie, la conferințe sau la susținerile publice ale unor teze de doctorat, sau pur și simplu în activitățile cotidiene ale universității, profesorul, cercetătorul, omul Iacob Mârza. O viziune proprie, o informație bibliografică, dar și un zâmbet sau o glumă, întotdeauna avea ceva de oferit pentru colegi sau pentru studenți. Cele spuse aici se potrivesc chiar și ultimilor ani, când a purtat o luptă îndârjită pentru viață. Cu suferința înconjurată de discreție, s-a retras dintre noi în ziua de 29 noiembrie 2015, lăsându-ne pe buze acel „nu se poate” cu care primim veștile greu de acceptat.

Vârsta sa, 69 de ani, le poate părea, îndeosebi celor tineri, un răstimp îndelungat; a fost însă în realitate prea puțin pentru un om aflat încă în vârtejul proiectelor profesionale.

A văzut lumina zilei la 18 august 1946 în Galtiu, așezare de pe Mureș. Cu pricepere și hărnicie, a reușit să înfrângă toate piedicile care stau de obicei în calea unui băiat de la țară dornic să-și depășească condiția. După clasele școlii primare parcurse în satul natal, au urmat cele ale Liceului „Horea, Cloșca și Crișan” din Alba Iulia”, absolvite în anul 1964.

Ca orice tânăr ardelean al vremii sale dornic să pășească pe calea unei cariere dedicate cărții, Iacob Mârza a simțit atracția Clujului universitar. A devenit student al Universității „Babeș-Bolyai”, unde, dincolo de rigorile regimului și împotriva acestora se petrecea un fenomen interesant. În Facultatea de Istorie și Filosofie și nu numai acolo, dascăli care desfășuraseră înainte de război, în țară și în Occident, studii și cercetări

riguroase, stabileau legătura intelectuală cu tinerii anilor '60-'70 ai secolului trecut, însuflându-le o atitudine de profunzime și rigoare. Astfel, tânărul pornit cu mai puțin de două decenii în urmă din Galtiu a devenit discipolul unor profesori precum Nicolae Lascu, Francisc Pall, David Prodan, Ștefan Pascu și, cu o semnificație specială pentru viitorul său, al lui Pompiliu Teodor, care, după stagii de cercetător la Biblioteca Academiei, Filiala Cluj și la Institutul de Istorie, tocmai își inaugura cariera universitară.

Lucrarea de diplomă finalizată în 1969 sub coordonarea lui Ștefan Pascu, *Regium Gymnasium Zalathense (1790-1848): încercare de monografie*, a jucat un rol important în biografia sa științifică, inaugurându-i o extinsă și fertilă activitate de istoric al învățământului și al culturii, al cărții și al bibliotecilor, al fenomenului istoriografic românesc și european. După numai 16 ani, teza de doctorat l-a situat și mai ferm pe această direcție de cercetare, legându-l totodată de istoriografia Bisericii Greco-Catolice¹, ale cărei teme le mai abordase în prealabil într-o serie de studii. Actualizată sub aspectul surselor, al metodologiei și al interpretării - autorul era exonerat deja de presiunile cenzurii -, lucrarea a cunoscut în 2005 o ediție revizuită, în limba franceză².

În aproape patru decenii, 10 cărți, monografiile de autor, editări ale unor texte importante, inedite sau care cunoscuseră ediții istorice, sub semnătură proprie sau în colaborare, alte 33 de contribuții la volume colective, s-au înmănuncheat într-o operă meritorie și apreciată. Un bun exemplu în acest sens este *Relatio Rumenorum e terris coronae Sancti Stephani ad Reformationem saec[ulis] XVI et XVII*, o teză de doctorat din 1912 de la Universitatea din Viena, căreia Iacob Mârza și fiica sa, Andreea Mârza, i-au realizat în 2010 o ediție interesantă³, facsimilului latinesc adăugându-i-se o transcriere-traducere în limba română, însoțită de un *Argument* și de două studii biografico-analitice. Autorul tezei de doctorat editate este nimeni altul decât clericul greco-catolic Zenovie Pâclișanu, care avea să devină după 1918 demnitar al Bisericii sale și al statului român, „răsplătit” de regimul comunist pentru marile sale merite cu chinurile detenției și apoi cu moartea care l-a ajuns în 1957 în închisoarea Jilava. Cu toată îndreptățirea, Iacob Mârza a stăruit mulți ani în cunoașterea operei și a destinului ilustrului său coreligionar, intenționând să-i dedice în final o monografie. Nerăbdarea timpului face să-i rămână unui legatar misiunea de a valorifica abundantul material documentar și bibliografic strâns în vederea realizării unei lucrări biografice.

Imaginea acestei activități este completată de cele 40 de studii care au văzut lumina tiparului în periodice de specialitate apărute în Alba Iulia, Cluj-Napoca, București, Iași sau Oradea, dar și în reviste din Slovacia, Ungaria, Austria sau Italia, fără a mai lua în considerare recenziile, notele de lectură și articolele de presă al căror număr este greu de evaluat.

Cercetarea sa a putut dobândi o poziționare pe fondul preocupărilor românești și europene în domeniile consemnate prin participarea la numeroase forumuri interne și internaționale, fiind suficient să amintim aici al XVI-lea Congres Internațional de Istoria Științei, București, 1981, al VII-lea Congres Internațional de Iluminism, Bristol, 1991, Colocviul „ABDOS” din 1992, organizat la Bratislava de Biblioteca Prusacă din Berlin, *Colloquio Italo-Romeno degli storici modernisti - Bilancio e prospettive di*

¹ Iacob Mârza, *Școală și națiune. Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale* (Cluj-Napoca: Dacia, 1987).

² Iacob Mârza, *École et nation: Les écoles de Blaj à l'époque de la renaissance nationale* (Cluj-Napoca: Institutul Cultural Român, 2005).

³ Publicată la Editura Techno Media din Sibiu.

ricerca nella recente storiografia italiana e romena dell'etta moderna, Istituto Italiano di Cultura „Vito Grasso”, București, 2009, 13. *Kongress zur Erforschung des 18. Jahrhunderts*, Graz, Trnava, 2011, Zürich, Banská Bystrica, Nitra, 2013.

Din anul 2000, constituind echipe de cercetare, a reușit să-și susțină proiectele, în calitate de director, prin cele două granturi CNCSIS A: *Preiluminism și iluminism politic în Transilvania* (2000-2002), respectiv, *Sens și reprezentare în dinamica gândirii politice din Transilvania. Sec. XVII-XIX* (2003-2005).

În viața sa, cercetarea a evoluat pe fondul unui *curriculum* profesional mereu ascendent. Îndată după absolvirea studiilor universitare, în 1969, a devenit muzeograf la Muzeul Unirii, pentru ca din 1972 să-și fructifice șansa de a fi bibliotecar, bibliotecar principal și șef de birou la o altă instituție emblematică păstrătoare de patrimoniu din Alba Iulia, Biblioteca Batthyaneum. A fost pentru el, timp de mai bine de două decenii, un loc de muncă privilegiat. Pe lângă efectul produs de înalta atmosferă spirituală imprimată de prezența unor valori bibliofile și artefacte cu caracter de unicitate, biblioteca l-a stimulat să-și consolideze preocuparea pentru sursele primare și condiția de istoric al cărții.

Vântul schimbării de după 1989 a deschis pentru mulți români perspective care nu puteau fi anticipate cu câțiva ani mai înainte. În 1991 a luat ființă Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Iacob Mârza a făcut parte din grupul, nu prea numeros, de fondatori ai așezământului. Cadru asociat la început, a devenit conferențiar titular în 1993, pentru ca în 1999 să acceadă la rangul de profesor universitar. În paralel, a urcat toate treptele demnităților academice. Decan al Facultății de Științe (1992-2000), apoi al Facultății de Istorie și Filologie (2004-2008), a deținut între cele două mandate și funcția de rector al universității. Palmaresul său în domeniul cercetării, relațiile în lumea istoriografică internă și externă, l-au abilitat să continue opera predecesorului său, rectorul Iuliu Paul, și să aducă activitatea științifică și didactică a tinerei instituții de învățământ superior la un nivel înalt.

Prezența sa în universitate, în alte medii de studiu și cercetare a fost însă mult mai complexă. A pornit, firește, de la activitatea nemijlocită cu studenții, constând, în primul rând în susținerea unor cursuri precum *Istoriografia generală*, *Istoria istoriografiei românești*, *Curenți, idei și orientări în istoriografia românească*, *Discurs istoric preiluminist și iluminist*, în coordonarea unor serii extinse de lucrări de licență și de disertații masterale, în acordarea unor consultații, dar și a unor îndrumări și acte de sprijin personal.

În aceeași arie a îndrumării tinerilor cercetători, dar la un nivel superior, se încadrează rolul său determinant în înființarea Școlii Doctorale a Universității „1 Decembrie 1918”. Demersurile fiindu-i încununat de succes, din anul 2000 a devenit conducător științific pentru lucrări de doctorat, sub îndrumarea sa fiind finalizate 29 de teze.

Spiritul său de inițiativă a dat roade și în alte domenii, la fel de importante, precum cel publicistic-științific, prin fondarea, în 1997, a periodicului *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, al cărui număr 20 urmează să apară anul viitor. Iacob Mârza a fost redactor-șef al acestei reviste, membru în colegiile de redacție ale anuarelor *Apulum*, *Acta Musei Porolissensis* (Zalău), ale revistelor *Studia Universitatis Babes-Bolyai. Series Theologia Graeco-Catholica*, *Cultura Creștină*, renăscută la Blaj. Făcând o incursiune în ultimele decenii ale secolului trecut, aflăm că el a fost între anii

1980 și 1990 colaborator al buletinului *Scriptorium*, editat de Centre International de Codicologie de pe lângă Bibliothèque Royale Albert Ier din Bruxelles.

A organizat și a condus în calitate de director Centrul de Studii Istorice și Politologice „Iuliu Maniu”, fondat în 1998 și recunoscut în 2004 de CNCSIS ca *centru de excelență în cercetarea științifică*.

De timpuriu, meritele în domeniul cercetării istoriografice și cele academice i-au fost recunoscute prin cooptarea în programe internaționale de prestigiu și prin acordarea unor distincții. Din 1987, numele său apare în *Répertoire internationale des dix-huitiémistes*, editat de Voltaire Foundation, Oxford. Din 2001 a fost cooptat în *Comisia celor patru*, de fapt comitetul de coordonare a proiectului bilateral *Die Union der Rumänen Siebenbürgens mit der Kirche von Rom (1701-1761)*, desfășurat de Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia și de Stiftung „Pro Oriente” Wien. În 2002, lui Iacob Mârza i-a fost conferit Ordinul Național „Steaua României”, în rang de Ofițer, iar în 2003, Primăria Municipiului Alba Iulia i-a acordat Diploma de Onoare pentru cele trei decenii de cercetare istoriografică, dar și pentru rezultatele obținute în calitate de rector și decan.

Dacă ar fi să întreprind în final o selecție a celor mai importante volume pe care le-a realizat, cu titlu personal, sau în colaborare, în afara celor consemnate deja, n-aș putea ocoli riscul omisiunii involuntare sau pe cel al opțiunii subiective. Expunându-mă totuși unui inevitabil hazard, rețin următoarele titluri, ordonate în funcție de anul apariției: „Horizon livresque des Lumières dans les bibliothèques roumaines de Transylvanie depuis le milieu du 18e siècle jusqu'aux premières décennies du 19e”, în *Transactions of the Sixth International Congress on the Enlightenment, Brussels, July 1983* (Oxford: The Voltaire Foundation at the Taylor Institution, 1983), 251-252; „Das rumänische Schulwesen im Zeitalter der Aufklärung auf Komitatsboden und auf Königsboden”, în *Beiträge zur siebenbürgischen Schulgeschichte*, Walter König, ed., (Köln, Weimar, Viena: Böhlau Verlag, 1996), 205-215; *Etape și momente din istoria învățământului în Transilvania (sec. XVIII-XIX)* (Sibiu: Imago, 2002); „Aspekte der staatlichen Kontrolle in Siebenbürgen im Zeitalter der Aufklärung: Das Beispiel der rumänischen Schulen”, în *Libri prohibiti. La censure dans l'espace habsbourgeois 1650-1850*, Marie-Elizabeth Ducreux, Martin Svatoš, ed., (Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, 2005), 99-104; „Politique et culture en Transylvanie dans «Vormärz»: Le cas du professeur Ioan Rus”, în *Cultură politică și politici culturale în România modernă*, Alexandru Zub, Adrian Cioflâncă, ed., (Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2005), 67-81; *Die Union der Rumänen Siebenbürgens mit der Kirche von Rom Von den Anfängen bis 1701*, vol. I, Johann Marte, Viorel Ioniță, Iacob Mârza, Laura Stanciu, Ernst Christoph Suttner, ed., (București: Editura Enciclopedică, 2010).

Nu există decât plecări premature, indiferent de vârsta celor care pleacă. Rămân în urma lor numele, care ne evocă o idee, o carte, o voce, un zâmbet, un regret.

VALER MOGA